

Koulun läpäisevä rasismi ja tie antirasismiin - keskeiset tulokset ja suositukset kouluille RILSE- tutkimusprojektista

OPH:n webinaari 28.1.2026

Ida Hummelstedt

Tutkijatohtori, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Rasismi ja antirasismi yläkoulussa (RILSE) -hankkeen tutkimusryhmä

- Gunilla Holm (projektijohtaja, professori)
- **Jenni Helakorpi** (yliopistole^{LSO}ri)
- **Ida Hummelstedt** (tutkijatohtori)
- **Saara Loukola** (väitöskirjatutkija)
- **Riikka Oittinen** (tutkijatohtori)
- Mäimouna Matikainen-Soreau (akatemiattutkija)
- Ameera Masoud-Jaakonaho (tutkijatohtori)
- Tutkimusavustajat:
 - Venla Järvensivu, Joséphine Gram, Sonja Syvänen.

Slide 2

LSO

projektijohtaja? Vastaava johtaja?

Loukola, Saara; 2025-10-28T13:32:30.137

Etnografiset menetelmät

- **6 koulua Etelä-Suomessa** vuonna 2022 (4 suomenkielistä koulua ja 2 ruotsinkielistä koulua, yhteensä 15 luokkaa, erilaisia kouluja)
- **Osallistuva havainnointi, haastattelut, osallistava valokuvaus ja politiikka-analyysi**
- **4 tutkijaa kouluissa**, noin kuukausi/koulu
- **84 haastattelua** henkilökunnan kanssa eri rooleissa (opettajat, rehtorit, kouluvalmentaja, opinto-ohjaajat, sihteerit, avustajat jne.)
- **178 yksilö- tai pienryhmähaastattelua oppilaiden kanssa** (14–15-vuotiaat)
- **291 oppilaiden ottamaa valokuvaa** (ei vielä analysoitu)
- **77 lakia sekä kansainvälisiä, kansallisia, kunnallisia ja koulukohtaisia politiikkadokumentteja**

Käsitteistöä tutkimuksessa

- **Rotu ja valkoisuus:** *rotu on sosiaalinen konstruktio*, jota tuotetaan rodullistamisen kautta. Rodullistamisen prosessissa *valkoisuus toimii normina*, johon muita ryhmiä verrataan. Normatiivista valkoisuutta ylläpidetään esimerkiksi tapojen, kulttuuristen käytäntöjen, uskomusten ja rakenteiden kautta.
- **Rasismi:** *vallan ja ulossulkemisen systeemi*, joka perustuu historiallisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneeseen ideaan rodusta. Rasismia ylläpitävät rakenteet, politiikka ja instituutiot, jotka antavat epäoikeudenmukaisia etuja niille, jotka sopivat valkoisuuden normiin, ja samalla rajoittavat muiden mahdollisuuksia. Rasismi voi olla esimerkiksi sisäistettyä, tapahtua yksilöiden tai ryhmien välillä, jonka lisäksi se voi olla institutionaalista, rakenteellista tai tiedollista.
- **Antirasismi:** aktiivista toimintaa rasismia vastaan kaikilla tasoilla.

Päätulokset: Koulun läpäisevä rasismi ja pirstaleiset antirasistiset toimet

1. Rasismi on yleistä ja ilmenee koulujen arjessa usein eri tavoin.
2. Rasismi herättää kouluissa usein voimakkaita tunteita ja ahdistusta, mikä vaikuttaa sekä oppilaiden että henkilökunnan hyvinvointiin.
3. Kouluissa on henkilökuntaa ja oppilaita, jotka toimivat rasismia vastaan.
4. Koulun henkilökunnalla ja oppilailla oli vaikeuksia tunnistaa rasismia ja puuttua siihen.
5. Nykyiset peruskoulutusta ohjaavat asiakirjat ja ohjeistukset eivät puutu riittävästi rasismin eri muotoihin eivätkä anna selkeää ohjeistusta antirasismin edistämiseen kouluissa.

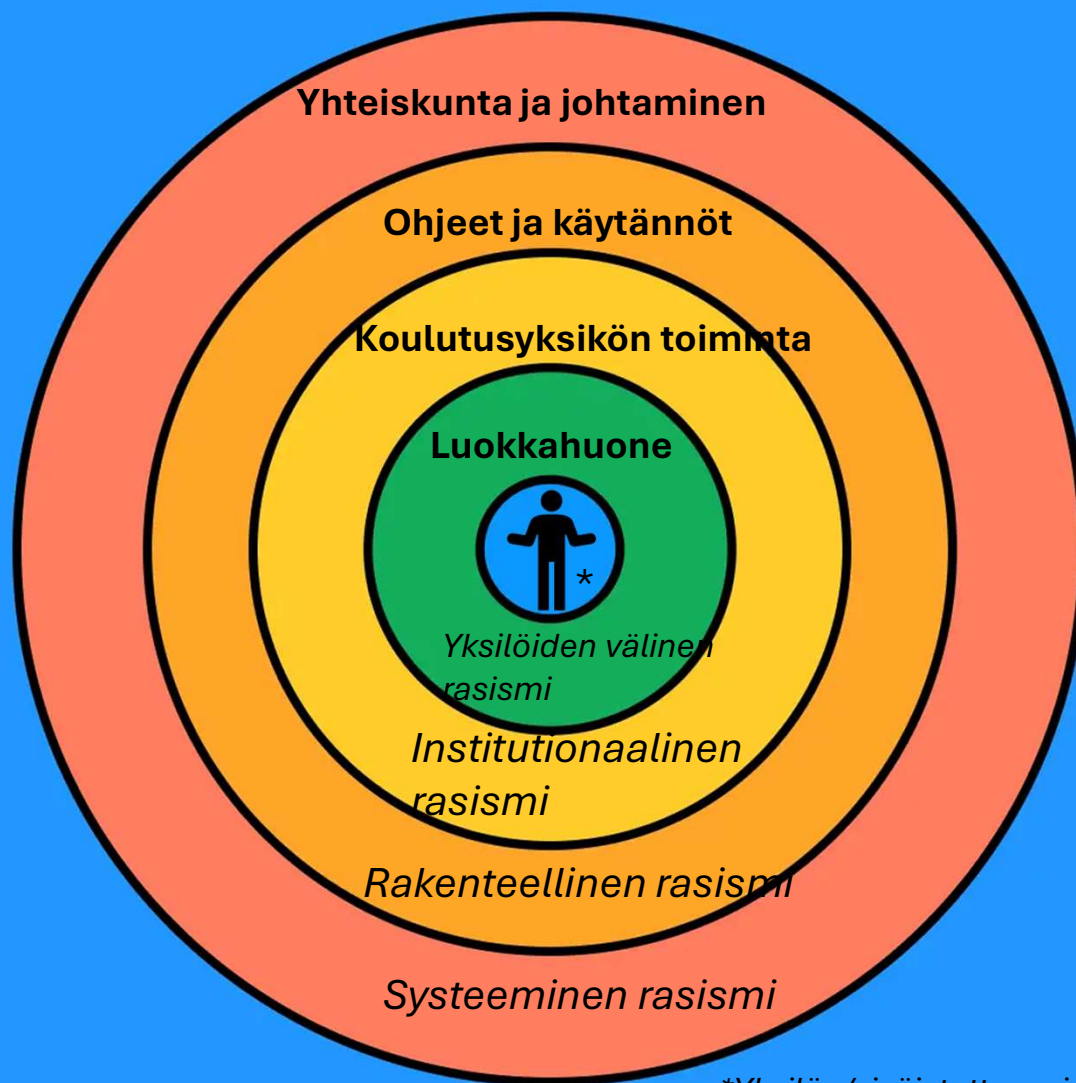

1. Rasismin yleisyys koulun arjessa

Lyhyt kuvaus rasismien yleisyydestä aineistosta

- Suurin osa henkilökunnasta (8/10) oli havainnut rasismia kouluissaan
- Monet henkilökunnan jäsenet (6/10) mainitsivat institutionaalisen tai rakenteellisen rasismien koulussa
- Suurin osa haastatelluista ei-valkoisiksi rodullistetuista oppilaista (8/10) oli kokenut rasismia

*Yksilön/sisäistetty rasismi

(Anti)rasismin tasot koulutusjärjestelmässä

- **Yksilön/sisäistetty rasismi:** (Ilmenee yksilön ajatuksissa, arvoissa, asenteissa, jne.) Vaatii itsetutkiskelua ja –tietoisuutta sekä reflektointia.
- **Yksilöiden välinen rasismi:** (ilmenee ihmisten välillä) Keskustelujen ja dialogin vaaliminen, voi vaatia myös rajoja ja seuraamuksia. Esim. Palautteen antaminen.
- **Institutionaalinen rasismi:** (ilmenee instituutioissa) Vaatii yhteistyötä, sitoutumista ja jatkuvuutta kaikilta henkilökunnan jäseniltä. Esim. Koko yksikön yhteiset toimintatavat.
- **Rakenteellinen rasismi:** (ilmenee instituutioiden joukossa tai välillä) vaatii työtä käytännöissä, yhteisissä linjoissa, opetussuunnitelmissa, taloudessa ja logistiikassa. Esim. S2 ja avun saaminen.
- **Systeeminen rasismi:** (ilmenee toisiinsa limittyvissä systeemeissä) Vaatii tietoisuutta ja globaalia vastuuntuntoa. Esim. Koulutuksen ja yhteiskunnallisen segregaation suhde.

Matikainen-Soreau, M., Loukola, S., & Holm, G. (2025). Layers of racism, layers of response: (Re)structuring antiracism in Finnish education. *Ethnic and Racial Studies*. <https://doi.org/10.1080/01419870.2025.2583427>

Rodullistamista käsittelevä huumori kouluissa: rasismin vahvistaminen, vastustaminen sekä puuttumisen vaikeus

- Rodullistamisen ja huumorin yhteenkietoutumat näkyvät jokapäiväisissä tilanteissa oppilaiden keskuudessa sekä henkilökunnan välillä
- Rasistiset kommentit peitetään usein huumorin kaapuun, henkilökunta puuttu harvoin
- Rodullistamista käsittelevä huumori ≠ aina rasistista huumoria

Kun nehan heittää toisilleen sitä semmost läppää, nii **sä et aina tiedä [...] et se on tosi vaikee erottaa niitten semmosest kaveriläppäheitosta, mikä ois sit sellast oikeeta kiusaamista. [...] siis oon puuttunu, vaikka tietää ite, et se ei oo, et nyt tavallaan tää kuulostaa ulkopuoliselta ihan eri mitä se on teijän mielestä** (Henkilökunnan haastattelu)

Loukola, S, Matikainen-Soreau, M, Holm, G & Hummelstedt, I 2025, 'Racial humour in Finnish schools : reinforcing and resisting racism, and the difficulty of intervening', International Journal of Qualitative Studies in Education.
<https://doi.org/10.1080/09518398.2025.2470928>

- Huumorin vaikutusta muovaavat eri ympäristöt ja yleisöt, ei yleistettäviä sääntöjä
- **kannattaa pysähtyä ja keskustella omassa kontekstissa esiintyvistä ”läpistä” ja minkälaisia positioita ja hierarkioita ne tuottaa**

Loukola, S, Matikainen-Soreau, M, Holm, G & Hummelstedt, I 2025, 'Racial humour in Finnish schools : reinforcing and resisting racism, and the difficulty of intervening', International Journal of Qualitative Studies in Education.
<https://doi.org/10.1080/09518398.2025.2470928>

Natsi-ilmaukset kouluissa

- Natsi-ilmaukset olivat yleinen ja sukupuolittunut ilmiö erilaisissa koulukonteksteissa.
- M.m. vitsejä natsismista, hakaristejä, natsitervehdyksiä
- Henkilökunta puuttui ajoittain, mutta usein ilmeni epävarmuutta, vähättelyä, sivuuttamista ja turhautumista
- Riski natsi-ilmausten normalisointiin, ja tilan luominen valkoisen ylivallan ilmenemismuodoille kouluissa

Oittinen, Holm, Helakorpi & Loukola (lähetetty). "Hitler is somehow a funny old man to pupils": School staff making sense of Nazi expressions among pupils in lower secondary schools in Finland.

2. Rasismi herättää voimakkaita tunteita koulussa

Affektiivisia kuulumisia ja solidarisuuksia rakennettuina n-sanatilanteiden ympärillä koulussa

Tietyt n-sanatilanteet vaikuttivat moniin oppilaisiin ja henkilökuntaan ja loivat erilaisia **affektiivisia kuulumisia** heidän välilleen.

Oppilaita, jotka jakavat **affektiivisen epäoikeudenmukaisuuden** kokemuksen (todistamalla n-sanan käyttöä ja henkilökunnan vähättelevän asiaa ja heidän tunteitaan), löytävät **affektiivista solidaarisuutta** toisistaan.

Osa opettajista löytää **affektiivista kuulumista** yhteisestä valkoisesta epämukavuudesta ja ”racial gaslightingissa” (näkevät oppilaat ongelman aiheuttajina)

Osa opettajista, jakavat **affektiivista solidaarisuutta** oppilaiden kanssa, jotka kohtaavat rasismia ja racial gaslighting, mutta pelkäävät ulossulkemista henkilökuntayhteisöstä

Hummelstedt, I; Loukola, S. & Helakorpi, J. (forthcoming).
Affective belongings and solidarity constructed around n-word incidents in school.

Pohdinta ja johtopäätökset

- Kouluissa oli n-sanatilanteita, joita peiteltiin tai käsiteltiin vain osittain, koska niitä pidettiin liian arkaluontoisina aiheina. Ne elivät kuitenkin muistoissa ja kertomuksissa vielä vuoden jälkeen.
 - Ei-valkoisiksi rodullistettujen oppilaiden tarve saada tunnustusta nykyisistä ja aiemmista rasismikokemuksista nousee esiin keskeisenä, akuuttina vaatimuksena, joka voimistuu sitä enemmän, mitä vähemmän sitä kuullaan.
 - Valkoiseksi rodullistettu henkilökunta vähättelee usein oppilaiden kuulemisvaatimusta nähden sen häiriönä (poliittisen) toimijuuden sijaan.
- On tärkeää kuulla paitsi tapahtuneen faktat, myös tunnistaa ne tunteet, joita se on herättänyt kaikissa osapuolissa (myös todistajissa ja niissä, jotka kuulevat asiasta, sekä henkilökunnassa ja mahdollisesti vanhemmissa) ja miten nämä tunteet vaikuttavat siihen, miten kohtelemme ja suhtaudumme toisiimme.

Hummelstedt, I; Loukola, S. & Helakorpi, J. (forthcoming).
Affective belongings and solidarity constructed around n-word incidents in school.

3. Kouluissa on henkilökuntaa ja oppilaita, jotka toimivat rasismia vastaan.

4. Koulun henkilökunnalla ja oppilailla oli vaikeuksia tunnistaa rasismia ja puuttua siihen.

Oppilaiden antirasistiset toimet

- Oppilaat puuttuvat pääosin rasistisiin sanoihin, tekoihin tai "huumoriin" kavereiden kesken.
 - Joskus ei-valkoiset oppilaat eivät puolusta itseään joutuessaan rasismin kohteeksi, mutta puuttuvat tilanteisiin ystäviensä puolesta
 - Oppilaat nostavat yhdessä esiin ongelmallisen opetusmateriaalin, koulun käytännöt tai opettajan toiminnan (vaatii enemmän tukea)
 - Oppilailla oli ehdotuksia antirasismin kehittämiseen koulussa
- Oppilaat tarvitsevat tukea sekä vertaisilta että aikuisilta

Loukola, S; Hummelstedt, I; Matikainen-Soreau, M; Helakorpi, J; Holm, G. (lähetetty). Wannabe antiracists, disappointments, and solidarity: pupils' perspectives on and actions against racism in Finnish lower secondary schools. Race and ethnicity in education.

Henkilökunnan antirasistiset toimet

- Eri ymmärryksiä antirasismista: vastustusta antirasismia kohtaan, liberaalinen monikulttuurisuus antirasismien muotona, värisokeat ideat, ja kriittinen ymmärrys rasismista ja antirasismista
- Antirasistinen työ jakautuu epätasaisesti, ei-valkoiset työntekijät kantavat usein ylimääräistä taakkaa
- Valkoinen henkilökunta kokee usein olevansa huonosti valmistautunut, ja institutionaalinen tuki on riittämätöntä
- Rehtoreilla on keskeinen rooli antirasismien johtamisessa ja koulun toimintakulttuurin muokkaamisessa
- Antirasismien edistäminen vaatii koko kouluyhteisön osallistumista ja sitä tukevan toimintakulttuurin rakentamista

Loukola, S., Matikainen-Soreau, M., Holm, G., Helakorpi, J., & Hummelstedt, I. (hyväksytty). Responsibilities of individuals and institutions in promoting antiracism in Finnish lower secondary schools. Multicultural Education Review.

5. Nykyiset peruskoulutusta ohjaavat asiakirjat ja ohjeistukset eivät anna selkeää ohjeistusta antirasismiin edistämiseen

Rasismia ja antirasismia koulutuspolitiikkadokumenteissa

Analyysissamme sisällytimme 77 politiikkadokumenttia kansainväliseltä, kansalliselta, kunnalliselta ja koulutasolta ja havaitsimme, että...

- Antirasismi koulutuksessa sisältyy monin tavoin kansainväliseen oikeuteen, Suomen lainsäädäntöön sekä ohjaaviin politiikkalinjauksiin. (esim. EU:n Antiracist strategy 2026-2030)
- Koko politiikkakentässä dokumentit viittaavat toisiinsa ja siirtävät vastuun toiminnasta muille toimijoille
- Yleiset koulua ja koulutusta koskevat politiikat käsittelevät rasismia vain harvoin yksityiskohtaisesti
- Kansallisessa opetussuunnitelmassa on vain kaksi mainintaa rasismista
- Kunnan ja koulun tasoiset tasa-arvosuunnitelmat käsittelevät rasismia koulussa harvoin; ne sisältävät universaaleja tasa-arvon periaatteita
- Koko politiikkadokumenttikentässä rasismi yksilöllistetään ja käsitellään asiana, jota jotkut yksilöt saattavat tai eivät saata tehdä

Helakorpi, J., & Holm, G. (2025). Racism in Finnish basic education: discursive depoliticisation through policies. *Nordic journal of studies in educational policy*. <https://doi.org/10.1080/20020317.2025.2574168>

Toimenpiteet: tunnista rasismien olemassaolo

Toimintapolitiikkatasolla:

- Koulua ohjaavissa asiakirjoissa tulee siirtyä yleisistä tasa-arvoilmauksista konkreettisiin strategioihin antirasismien edistämiseksi
- Opetussuunnitelman tulee luoda valmiuksia käsitellä ja ymmärtää aiheita kuten rodullistaminen, normatiivisuus, valkoisuus, valtasuhteet, etuoikeudet ja liittolaisuus.

Koulutasolla:

- Tunnistetaan, että rasismi ja valkoinen normatiivisuus esiintyy kaikilla koulutustasoilla, ja se vaikuttaa oppilaisiin eri tavoin, riippuen siitä, millaisessa sosiaalisessa ja rodullistetussa asemassa he ovat.
- Tunnistetaan, että sekä rasismi että antirasistinen työ voivat herättää voimakkaita tunnereaktioita oppilaissa ja henkilökunnassa – niiden työstäminen tarvii aikaa ja keskusteluja.
- Erityistä huomiota on kiinnitettävä rasismia kokevien oppilaiden tukemiseen varmistaen, että he tulevat kuulluksi, arvostetuksi ja huolehdituksi osana kouluyhteisöä.

Toimenpiteet: yhteinen vastuu ja selkeät suunnitelmat

- Kaikki henkilökunnassa pitää jatkuvasti näyttää, että puuttuvat ja haastavat rasismia ja haitallisia normeja kuten valkoisuusnormi työssään.
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien tulee tarjota kouluille ja opettajille konkreettisia välineitä toimintakulttuurin kehittämiseksi siten, että antirasistiset käytännöt omaksutaan ja sisällytetään osaksi jokapäiväistä arkea.
- Olennaista on, että kaikki kouluyhteisön jäsenet ovat tietoisia suunnitelman sisällöstä ja ymmärtävät oman roolinsa sen toteutuksessa
- Kouluihin on luotava tukirakenteita, jotka mahdollistavat antirasistisia interventioita, ja joilla varmistetaan kollektiivinen vastuu ja institutionaalinen tuki.

Toimenpiteet: antirasistinen toimintakulttuuri

- Kehitetään toimintakulttuuria, joka tukee jatkuvaa ja ennakoivaa antirasistista työtä.
- Kouluissa varataan aikaa ja resursseja antirasistisen työn suunnitteluun, reflektointiin ja yhteisiin keskusteluihin.
- Henkilökunnalle tarjotaan jatkuvaa koulutusta antirasismista.
- Edistetään aktiivisesti yhteistyötä huoltajien kanssa rasismiin puuttumiseksi ja antirasistisen työn edistämiseksi.
- Uskalla olla haavoittuva ja avoin kritiikille ja kehitykselle – antirasismi tarkoittaa että on aina kesken!
- Sopikaa, että saatte haastaa ja puuttua toisenne toimiin ja sanomisiin kriittisellä mutta rakentavalla tavalla. Useita antirasistisia silmälasipareja tarvitaan!

RILSE-julkaisut

[SUOM Tulokset ja suositukset_RILSE.pdf](#)

Helakorpi, J., & Holm, G. (2025). Racism in Finnish basic education: discursive depoliticisation through policies. *Nordic journal of studies in educational policy*. <https://doi.org/10.1080/20020317.2025.2574168>

Hummelstedt, I; Loukola, S. & Helakorpi, J. (forthcoming). Affective belongings and solidarity constructed around n-word incidents in school.

Loukola, S; Hummelstedt, I; Matikainen-Soreau, M; Helakorpi, J; Holm, G. (lähetetty). Wannabe antiracists, disappointments, and solidarity: pupils' perspectives on and actions against racism in Finnish lower secondary schools. *Race and ethnicity in education*.

Loukola, S, Matikainen-Soreau, M, Holm, G & Hummelstedt, I. 2025. 'Racial humour in Finnish schools : reinforcing and resisting racism, and the difficulty of intervening', *International Journal of Qualitative Studies in Education*. <https://doi.org/10.1080/09518398.2025.2470928>

Loukola, S., Matikainen-Soreau, M., Holm, G., Helakorpi, J., & Hummelstedt, I. (hyväksytty). Responsibilities of individuals and institutions in promoting antiracism in Finnish lower secondary schools. *Multicultural Education Review*.

Matikainen-Soreau, M., Loukola, S., & Holm, G. (2025). Layers of racism, layers of response: (Re)structuring antiracism in Finnish education. *Ethnic and Racial Studies*. <https://doi.org/10.1080/01419870.2025.2583427>

Oittinen, Holm, Helakorpi & Loukola (lähetetty). "Hitler is somehow a funny old man to pupils": School staff making sense of Nazi expressions among pupils in lower secondary schools in Finland.